

Asia: VN/28833/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (kansainvälinen suojele)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (kansainvälinen suojele).

Yhtenä Asianajajaliitonsääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Asianajajaliiton oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Asianajajaliitto pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettyinä lausuntona Asianajajaliitto esittää seuraavaa.

Yleisesti

Hallituksella on ollut ja on vireillä samanaikaisesti vireillä useita ulkomaalaislakiin, ja muutoin maahantuloon liittyviä lakiesityksiä, ja osa aiemmin tehdyistä esityksistä on juuri tullut voimaan. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa jo muutenkin ulkomaalaislain varsin sekava ja tilkkutäkkimäinen sääntely entisestään monimutkaistuu. Asianajajaliitto katsoo, että ulkomaalaislaki pitäisi kokonaisuudessaan uudistaa sen sijaan, että siihen tehdään useita samanaikaisia pistemäisiä muutoksia. Kokonaisuus tulee johtamaan siihen, että suurella todennäköisyydellä tästä päällekkäisyydestä johtuvia ja ennakoimattomia vaikutuksia joudutaan lainsäädännöllä lähitulevaisuudessa korjaamaan ja oikeuskäytännöstä tulee vaikeasti ennakoitavaa.

Asianajaliitto toteaa edelleen, että vaikutusarviointi on tämän esityksen osalta sekä yksinään, että aivan erityisesti yhdessä muiden esitysten kanssa, puutteellinen, ja liian yleisellä tasolla. Olisi perusteltua ja – ottaen huomioon esitysten ihmis- ja perusoikeusulottuvuus – välttämätöntä, että samanaikaisten muutosesitysten osalta tehtäisiin yhteinen vaikuttavuusarviointi.

Hallituksen esityksen laatimishojeden mukaan hallituksen esityksessä tulisi esittää ne perusteet, joiden vuoksi lainsäädäntöä on tarpeellista muuttaa. Sen arviointi, voitaisiinko tavoitteet saavuttaa myös vaihtoehtoisin keinoin, puuttuu. Tältä osin perusteet ovat puutteelliset.

Asianajaliitto pitää tärkeänä sitä, että kansainvälisen suojelun hakemusprosesseja tehostetaan kehittämällä viranomaisten toimintaa ja että hakemusmenettelyjä yksinkertaistetaan. Tehostusten tulee kuitenkin olla paitsi kustannustehokkaita ja tarkoituksenmukaisia myös samalla taata oikeusturvan täysimääräinen toteutuminen turvapaikkamenettelyssä. Ehdottomia palautuskieltoja ei tule loukata tehostamistoimenpiteiden seurauksena eikä myöskään muuttamalla oikeutta hakea turvapaikkaa esimerkiksi kotimaan maatilanteen muutoksen tai uskonnollisen suuntautumisen taikka poliittisen mielipiteen muuttumisen tai muuntautumisen vuoksi vasta Suomessa.

Turvapaikkapuhuttelukirjausten tarkastamatta jättämisen osalta

Asianajaliitto katsoo, että nyt ehdotettu lakimuutos koskien puhuttelupöytäkirjojen tarkastamatta jättämistä ei ole asianmukaisesti perusteltu, ei tuo tavoiteltuja kustannussäästöjä, vaan voi jopa lisätä kustannuksia, eikä siten ole tarkoituksenmukainen keino hallituksen esittämien tavoitteiden saavuttamiseksi.

Asianajaliitto katsoo, että esitetty ehdotus ulkomaalaislain muuttamiselle aiheuttaa vakavia oikeusturvan heikennyksiä ja vaikeuttaa turvapaikkahakemuksen asianmukaista tutkintaa sekä päätöksentekoa niin Maahanmuuttovirastossa kuin tuomioistuimissakin.

Pöytäkirjan tarkastamattomuus heikentää paitsi puhuttelun suorittajan ja tulkin oikeusturvaa että ennen kaikkea vaikeuttaa ja pitkittää päätöksentekoprosessia niin ensi asteessa eli Maahanmuuttovirastossa kuin tuomioistuimessakin. Turvapaikanhakijan oikeusturvaa heikennetään ehdotuksella väijäämättä, sillä pöytäkirjoihin tulee jäämään virheitä ja väärinymmärryksiä ehdotetun pöytäkirjojen tarkastamatta jättämisen myötä. Viranomaisen läsnäollessa tarkastettu pöytäkirja nauttii suurta luotettavuutta. Tämä helpottaa valitusprosessia hallinto-oikeudessa. Muutos tulee lisäämään huomattavasti hallinto-oikeuksien työtaakkaa, koska oikeus mahdolliset väitteet väärinkirjauksista ja ymmärryksistä siirtyvät valitusprosessiin. Ehdottomat palautuskiellot huomioiden tällaista hakijoiden oikeusturvan heikentämistä ei voida hyväksyä.

Asianajaliitto katsoo, että ehdotuksella ei myöskään todennäköisesti saavutettaisi tavoiteltuja säästöjä, sillä kustannukset siirtyisivät ehdotuksen mukaisella menettelyllä sisäministeriön hallinnonalan budjetista oikeusministeriön alaiseen budjettiin sekä oikeusavun että tuomioistuinten lisätyön kautta. Merkittäviä kokonaissäästöjä valtiontalouteen täten tuskin syntyy.

Ehdotuksella tavoitellaan turvapaikkatutkinnan keston lyhentämistä. Ehdotuksessa vastuu pöytäkirjojen tarkistamisesta siirtyisi ensisijaisesti oikeusavustajille. Asianajaliitto tuo esiin, että tämä tulee vääjäämättä lisäämään resurssien tarvetta oikeusavun puolella. Ehdotuksen mukainen menettely ei tule vähentämään vastaanottopäivien määrää, vaan kasvattaa niitä hakemuksen käsittelyn pitkittyessä niin ensiasteessa kuin tuomioistuintasollakin.

Maahanmuuttoviraston päätöksenteon tulee perustua selvitetyn tosiseikaston arviointiin. Tämä ei toteudu ehdotuksen myötä, mikäli hakijan kerronnan kirjaaminen ei ole hakijan kerronnan mukaista. Hakijan kertomuksen ja kerronnan kirjauksen erot johtuvat usein tulkkausvirheistä, tulkin tai puhuttelijan kuulemisvirheistä taikka puhuttelijan kirjaus- tai kirjoitusvirheistä.

Tällaisia virheitä tapahtuu Asianajaliiton kokemuksen mukaan usein Maahanmuuttoviraston puhutteluissa edelleen. Huomattakoon, että hallituksen esityksen taustaselvityksessä oli otantana 20 puhuttelupöytäkirjaa, joissa tulkkauskielenä oli arabia. Asianajaliitto katsoo, että tällainen varsin pieni otanta vain yhdellä kielellä ei ole asianmukainen eikä riittävä taustaselvitys. Asianajaliitto toteaa, että tulkkaus-, kirjaamis- ja kuulovirheitä tapahtuu usein ja ne tulee korjatuksi pöytäkirjojen tarkistusvaiheessa. On huomattava, että joillekin kielille, kuten arabia, on saatavissa runsaasti kokeneita ja osaavia tulkkeja, mutta varsinkin pienempien kielten osalta tulkkauksen taso on erittäin vaihtelevaa. Virheitä tapahtuu Asianajaliiton käsityksen mukaan enemmän esimerkiksi traumatisoituneiden hakijoiden kohdalla, joiden kerronta on aluksi usein pomppivaa ja keskittyminen usein huonoa traumatisoitumisen vuoksi. Usein nämä hakijat ovat pöytäkirjan tarkastustilanteessa jo luottavaisempia myös puhuttelijan suhteen ja korjaavat aiempia väärinkäsityksiä tai täsmentävät kertomaansa.

Myöskään valitustuomioistuin ei voi perustaa päätöstään epäselvään tosiseikastoon koskien sitä, mitä pöytäkirjaan olisi tullut kirjata. Pöytäkirjan virheitä koskeva argumentointi tuomioistuintasolla on hankalaa ja aikaa vievää, mikäli tuomioistuimen tulee jatkossa kuunnella useita tunteja kestäviä puhutteluääninauhoja varmistuakseen tosiseikastosta ja annetusta selvityksestä, sen sijaan että se nyt perehtyy pöytäkirjaan, jonka hakija on allekirjoituksellaan varmentanut oikeaksi.

Tällä hetkellä esimerkiksi poliisin turvapaikkatutkintailmoituksia ei lueta hakijalle, sitä ei tarkasteta eikä allekirjoiteta eikä siihen perusteta päätöstä. Asianajaliiton kokemuksen mukaan poliisin kirjaamiin ilmoituksiin sisältyy valitettavasti hyvin usein tulkkaus- ja muita virheitä, jotka tulee korjatuksi Maahanmuuttoviraston nykymentelyissä, joissa hakijoille luetaan asiaan vaikuttava kerronta ja korjataan mahdolliset virheet ja väärinymmärrykset.

Asianajajaliitto pitää myös selvänä, ettei tarkastamattomalla tutkintailmoituksella tai jatkossa pöytäkirjalla ilman allekirjoituksin tapahtunutta hyväksyntää ole oikeudellisesti vahvaa merkitystä.

Tavoitteena luonnoksessa ilmoitetaan olevan siirtää hakemuksen käsittelyn painopistettä turvapaikkapuhutteluun. On kannatettavaa, että puhuttelut priorisoidaan painopisteenä. Asianajajaliitto kuitenkin katsoo, että ehdotuksen toteutuessa painopiste tulee kuitenkin täysin tavoitteen vastaisesti siirtymään tosiasiaa valitustuomioistuimiin, mikä ei ole suotava kehityskulku.

Tällä hetkellä asiantila on sellainen, että vaikka turvapaikkapuhuttelu on saatu suoritettua, päätöksenteko on kuitenkin usein pitkittynyt yli lain salliman määräajan, joka on lähtökohtaisesti kuusi kuukautta. Useat hakijat ovat odottaneet viime aikoina päätöksiään puhuttelun jälkeenkä yli kaksikin vuotta. Näissäkin pitkittyneissä prosesseissa ei ole siis kyse siitä, kuinka monta tuntia pöytäkirjan tarkastaminen on kestänyt puhuttelun päätyttyä vuosi tai jopa pari vuotta aiemmin. Hakija ei voi itse vaikuttaa millään tavoin viraston puhuttelu- tai päätöksentekoaikojensa.

Tälläkin hetkellä virastossa on myös edelleen jatkuvia puhutteluita, siis jatkopuhutteluja, sellaisille hakijoille, joiden hakemus on tehty noin kaksi vuotta sitten. Yhä uudet lisä- ja jatkopuhuttelut eivät ole minkään tahon, eivätkä varsinkaan hakijan etu. Syynä tälle ei ole Asianajajaliiton käsityksen mukaan tulkin tai avustajan puute taikka hakijan oma toive, vaan viraston oman toiminnan järjestelyihin ja priorisointeihin liittyvät seikat. Asianajajaliitto katsoo siten, että pöytäkirjojen tarkastamisella tai tarkastamatta jättämisellä ei ole siten keskeistä vaikutusta pitkittyneisiin puhuttelu-aikoihin.

Asianajajaliitto katsoo myös, että puhuttelupöytäkirja, jonka laadinta on aloitettu usein vuosi tai pariin vuotta aiemmin, on välttämätöntä lopuksi tarkastaa, jotta varmistutaan, että eri puhuttelijoiden kirjaukset ja eri tulkien käännökset, jotka on mahdollisesti suoritettu etänä, ovat asianmukaisia ja että muutaman puhutteluvuoden aikaiset muutokset esimerkiksi lapsen terveystilanteessa on kirjattu pöytäkirjaan oikein. On myös huomioitava, että asioissa päätöksentekijänä ei useinkaan ole puhuttelija, vaan henkilö, joka vain lukee pöytäkirjan jälkikäteen. Tämä merkitsee sitä, että myös lisäkuulemisten tarve kasvaisi tarkastamatta jättämisen myötä, sillä puhuttelijoiden lisäkysymysten tekeminen tarkastusvaiheessa poistuisi uudistuksella. Päätöksentekijä ei voi perustaa päätöstään väärään, mutta ei myöskään liian vähäiseen tosiseikastoon.

Asianajajaliitto katsoo, että väärin päätösten mahdollisuus lisääntyy merkittävästi, mikäli pöytäkirjaa ei ole perustettu tosiasialliseen kerrontaan, jonka hakija on saanut ainakin päätöksentekoon vaikuttavilta osin tarkistaa, vaan oikeusvarmojen päätösten määrä vähenisi hallituksen esityksessä ehdotetun menettelyn myötä. Käytännössä ehdotuksen myötä tuomioistuimet kuormittuisivat tarpeettomasti, jos pöytäkirjausten ja äänitallenteiden välisiä

ristiriitoja joudutaan tarkastelemaan tuomioistuimessa tai jos tulkkausepäselvyyksiä joudutaan jälkikäteen selvittämään toisen tulkin avulla.

Asianajajaliitto tuo myös esiin, että valitusajat tulisivat ehdotuksen toteutuessa entisestään pitenemään tuomioistuimissa, kun pöytäkirjojen sisältöjä koskevia epäselvyyksiä joudutaan ruotimaan valitusasteessa. Näin ollen turvapaikkaprosessien kestot tulevat ehdotuksen myötä pitenemään eivätkä tuo valtiolle säästöjä, vaan päinvastoin. Myös vastaanottopalveluiden saamiseen oikeuttava aika tulee pidentymään, kun valitustuomioistuimet joutuisivat selvittelemään pöytäkirjojen epäselvyyksiä ja palauttamaan epäselviä juttuja enenevästi takaisin Maahanmuuttovirastoon. Tuomioistuimen resurssien lisäksi tarkastamaton pöytäkirja aiheuttaisi oikeusavun tarpeen kasvua. Oikeusaputyön määrä tulisi ehdotuksen myötä kasvamaan ja vaatisi lisää resurssointia oikeusministeriön hallinnonalalla.

Ehdotuksen mukaan oikeusavustajien tulisi järjestää pöytäkirjojen tarkistus kohtuullisen määräajan puitteissa. Tällä haetaan turvapaikkamenettelyn nopeuttamista. Kuitenkin jo pelkästään pätevien tulkkien saatavuus tulee olemaan suuri haaste ehdotetulle. Lisäksi esitetty aiheuttaisi jatkossa Asianajajaliiton käsityksen mukaan huomattavaa nousua yksittäisen oikeusavustajan työmäärässä yhtä hakijaa kohden. Edelleen Asianajajaliitto tuo esiin, että tätä kautta ei valtionaloudelle aiheutuisi kustannussäästöjä, vaan enemmänkin painetta lisäresurssointiin.

Ehdotuksessa todetaan, että pöytäkirjan voisi tarkistaa myös hakija itse tai joku muu henkilö. Kuitenkin niin sanottujen maallikkojen käyttäminen pöytäkirjojen tarkistuksessa johtaisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan usein myös sekavuuteen ja lisätyöhön Maahanmuuttovirastossa ja lisäkuulemisten tarpeisiin, koska maallikot saattavat usein keskittyä prosessissa myös hakemuksen kannalta epärelevanttien lisäysten ja tarkennusten tekemiseen. Tätäkin kautta työmäärä Maahanmuuttovirastossa todennäköisesti lisääntyisi. Lisäksi on todettava, että salassa pidettävän asiakirjan tarkastamisvaatimus maallikoiden, eli esimerkiksi hakijoiden tuttavien, avulla on myös hyvin arveluttavaa hakijan luottamuksellisten ja usein hyvinkin arkaluontoisten tietojen salassapidon vaarantuessa. Tällaista ei voida hakijoilta useinkaan edellyttää johtuen turvapaikka-asioiden luonteesta.

Pöytäkirjojen tarkistamista ei voida virastolta niin sanotusti ulkoistaa hakijalle itselleenkaan, sillä hän ei voi sitä tehdä itse suomen ja ruotsin kieltä osaamattomana. Tämä voisi tarkoittaa käytännössä sitäkin, että puhutteluihin osallistuisi jatkossa oikeusavustajien lisäksi myös yhä useammin muu kuin juristi avustajana ja pöytäkirjojen tarkastamista sekä kirjausten korjauksia tekisivät myös maallikot avustajina, sillä oikeusavustajia ei tule riittämään jälkikäteiseen tarkastustyöhön ilman lisäresurssointia.

Toisaalta jos turvapaikanhakija ei esimerkiksi työtulojensa takia ole oikeutettu oikeusapuun, seuraa hänelle hyvin merkittävä kustannus siitä, että hän varoillaan hankkii avustajan hoitamaan tarkastuksen omin voimin. Tässä tilanteessa tarkastus voi jäädä hoitamatta, ja painopiste siirtyy

tässäkin tapauksessa hallinto-oikeuteen, joka joutuu joka tapauksessa viran puolesta tutkimaan asian jälkikäteen.

Oikeudellisen avun saaminen tuntikausia kestäneen puhuttelun kirjausten tarkastamiselle ei ole kaikille siis mahdollista käytännössä oikeusapuresurssien ja oikeusavustajien sekä tulkkien saatavuus huomioiden eikä se missään tapauksessa voi tapahtua annetussa lyhyessä määräajassa, vaan pitkittäisi hakemuksen käsittelyä entisestään.

Asianajajaliitto painottaa sitä, että Maahanmuuttovirasto on jo aiemmin pyrkinyt lanseeraamaan pöytäkirjantarkastustyön suorittamista muualla kuin virastossa, mutta lähes luopunut tästä niin sanotusta kevennetystä menettelystä sen toimimattomuuden vuoksi. Se lisää viraston tulkki-kustannuksia, sillä tulkkaus tulee suorittaa läsnäolotulkkauksena salassapitovelvollisuuden vuoksi. Tämä kaikki lisää oikeusapukustannuksia, kun korjausten teko on ulkoistettu oikeusavustajalle ja se lisää vastaanottokustannusten määrää, kun hakemuksen käsittely pitenee. Se, mikä hoidettiin virastotyönä muutamassa tunnissa puhuttelun päätteeksi, veikin viikkokausia, kun sopivaa oikeusavustajaa ja läsnäolotulkkia ja hakijan läsnäoloa järjesteltiin puhuttelun jälkeen tässä kevennyksessä menettelyssä.

Ehdotettu lakimuutos ei siten tältäkin osin tuo tavoiteltuja säästöjä valtiolle vaan päinvastoin lisää tulkki-kustannuksia, oikeusavun kustannuksia sekä tuomioistuimen käsittelyn kustannuksia vastaanottokustannusten lisäksi.

Asianajajaliitto korostaa, että päätöksen perustaminen väärin kirjattuun tosiseikastoon on vastoin hyvän hallinnon periaatteita. Päätös tulee perustella ja perusteleminen on mahdollista vain, mikäli tosiseikasto ja kerrottu selvitys on oikein tulkattu ja kirjattu.

Hakija ei voi allekirjoituksella varmentaa kerrontaansa, mikäli hänelle ei anneta mahdollisuutta perehtyä kirjattuun kertomukseen. Hän ei voi perehtyä kirjattuun kertomukseensa itse, sillä kirjaukset tehdään suomen kielellä. Hakija ei myöskään voi perehtyä äänitallenteiden sisältöön, sillä useimmilla hakijoilla ei ole käytännön mahdollisuutta kuunnella CD-levyllä viraston jälkikäteen lähettämiä äänitallenteita. Hakijalla ei ole mahdollisuutta itse tarkastaa sitä, onko äänitallenteella kerrottu tulkattu ja kirjattu suomen kielellä oikein.

Mikäli puhuttelupäivien määrää halutaan vähentää ja puhuttelutunteja vähentää, ehdotamme, että puhutteluun varataan riittävän osaava tulkki, ja että puhutteluja ei pilkota useammalle päivälle, vaan että puhutteluun varataan jo yhdelle päivälle riittävästi tunteja.

Mikäli puhuttelutilannetta halutaan nopeuttaa, on pohdittava mahdollisuutta kehittää toimintatapoja esimerkiksi siten, että puhuttelija keskittyy vain puhuttelemaan hakijaa ja tilanteesta laadittu äänitallenne kirjataan pöytäkirjan muotoon puhuttelun jälkeen sanasta sanaan tai että paikalla olisi henkilö, joka tekisi kirjaukset puhuttelijan puolesta. Niissä maissa, joissa tällainen käytäntö on ollut, on huomattu puhuttelun sujuvan joustavammin ja nopeammin, kun puhuttelu ei keskeydy puhuttelijan kirjoitustyöhön. Tämä olisi myös haavoittuvassa asemassa olevien ja traumatisoitujen kuulemisissa inhimillisempi ja parempi tapa toimia, kun puhuttelijan ja puhuteltavan välillä olisi luonteva katsekontakti koko keskustelun ajan.

Lisäksi puhuttelujen kestoja voitaisiin harkita tehostettavan siten, että niin sanoitussa selvissä myönteisissä jutuissa pöytäkirjaa ei tarkistettaisi, vaan hakijalle ilmoitettaisiin, että tässä asiassa on lähtökohtaisesti tulossa positiivinen turvapaikkapäätös ja siten pöytäkirjaa ei ole tarpeen tarkistaa joko kokonaan tai ollenkaan. Jos tilanne sitten myöhemmin muuttuisi jatkotarkastelussa, voitaisiin pöytäkirjan tarkastaminen järjestää. Jo tällä hetkellä kokeneet puhuttelijat ovat ilmoittaneet joissakin turvapaikkapuhutteluissa, että tässä asiassa ei ole enää tarpeen selvittää enempää asiaa eikä perusteita, koska yliselvittämisen kieltä huomioiden asiassa on jo esitetty riittävästi selvitystä turvapaikan saamiselle.

Asianajajaliitto katsoo, että muissa tapauksissa pöytäkirja tulee edelleen tarkistaa Maahanmuuttovirastossa eikä tarkastusta tule siirtää tarkastusta maallikoille tai oikeusapuun, koska tämä ei tuo säästöjä kokonaisajankäyttöön eikä vähennä valtion kustannuksia.

Pöytäkirjojen tarkistuksia voidaan Asianajajaliiton näkemyksen mukaan kuitenkin tehostaa myös siten, että kaikkia kohtia ei lueta enää hakijalle pöytäkirjain tarkastusvaiheessa. Usein esimerkiksi matkareittiä, hakijan koulutusta ja eräitä muita taustatietoja ei ole tarpeen pöytäkirjatarkistaa, jos niillä ei ole käsillä olevassa tapauksessa merkitystä turvapaikan tai muun oleskeluluvan myöntämistä ratkaistaessa. Tälläkään hetkellä kaikkia kohtia, joissa ei ole väärinymmärryksen todellista vaaraa, ei tarkasteta.

Asianajajaliitto ehdottaa, että Maahanmuuttovirastossa siirrytään enemmän joustaviin ratkaisuihin, jolloin kaikissa tapauksissa ei ole tarpeen toimia samalla tavoin. Eli esimerkiksi jutussa, jossa jo ennen pöytäkirjan tarkistamista on nähtävissä, että Maahanmuuttovirasto tulee myöntämään turvapaikan hakijalle, pöytäkirjaa ei olisi tarpeen lukea hakijalle joko lainkaan tai ainakaan kokonaan. Tällaisilla joustavilla toimintamalleilla olisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan mahdollista saada hakemusprosesseja kevennettyä ilman oikeusturvan heikentämistä.

Asianajajaliitto katsoo, että hallituksen esityksessä esitetty pöytäkirjojen tarkastamattomuus Maahanmuuttovirastossa ei tuo valtiolle kustannussäästöjä eikä ole oikeusturvanäkökuilmasta hyväksyttävä. Asianajajaliitto katsoo, että asia tulisi mielestämme palauttaa jatkovalmisteluun.

Ehdotus määräaikavaatimuksesta

Luonnoksessa ehdotetaan, ettei määräajan jälkeen toimitettuja lisäyksiä ja korjauksia huomioitaisi. Asianajajaliitto katsoo, että ehdotettu menettely vaarantaa vakavalla tavalla hakijoiden oikeusturvaa ja päätöksentekijän mahdollisuutta perustaa päätös tosiseikastoon lain edellyttämällä tavalla. Asianajajaliitto viittaa tältä osin ehdottomien palautuskieltojen velvoittavuuteen sekä viranomaisen selvitysvelvollisuuteen, kuten myös hakijoiden omaan myötävaikutusvelvollisuuteen. Asianajajaliitto pitää selvänä, että ehdottoman palautuskiellon vuoksi toimitettu selvitys, jolla voi olla asiaan vaikutusta, on joka tapauksessa huomioitava.

Päätöksentekijä on velvollinen perustelemaan päätöksensä tosiseikastoon perustuvana, mikä ei ole mahdollista, jos hakijan ilmoitusta esimerkiksi ihmiskauppahriutumuksesta tai islamin uskosta luopumisesta ei huomioitaisi määräajan noudattamatta jättämisen vuoksi.

Sûr place -pakolaisuuden osalta

Asianajajaliitto toteaa, että ehdotus siitä, ettei alkuperämaasta lähdön jälkeen aiheutuneita turvapaikkaperusteita pidettäisi kansainvälisen suojelun perusteina, on vastoin ihmisoikeussopimusvelvoitteidemme, YK:n pakolaissopimuksen ja pakolaisjuridiikan perusteita sekä ehdottomien palautuskieltojen vaatimuksia. Lisäksi edellä todetulla tavalla päätöksentekijän tulee perustaa päätöksensä tosiseikastoon, mikä tarkoittaa hakijan tilanteen huomioimista kokonaisuudessaan.

Ehdotetussa 88 b §:ssä ilmoitetaan kyseessä olevan ”itse aiheutettu olosuhde”. Asianajajaliitto huomauttaa, että unionin oikeuskäytännössä on vahvistettu tilanteen olevan suppeasti tulkittava poikkeus, joka ei voi perustua oletamaan, vaan koskee nimenomaan ainoastaan vilpillistä toimintaa. Esimerkiksi hyökkäyssotaa käyvän maan kansalaisten tilanne Suomessa on voimakkaasti muuttunut viime vuosien tapahtumien vuoksi siten, että sellainenkaan hakija, joka olisi voinut muutama vuosi aiemmin palata kotimaahansa turvallisesti, ei voi sitä enää tehdä tällä hetkellä nyt uuden pakolaisperusteensa vuoksi. Hakijat eivät juurikaan voi vaikuttaa kotimaassa odottavaan turvallisuusuuhkaan, johtuipa se esimerkiksi mielenosoitukseen osallistumisesta Suomessa tai vaikkapa Taleban- hallinnon päätöksistä koskien Suomessa länsimaalaistuneita tyttölapsia.

Päätöksentekijän tulee ottaa huomioon kaikki hakijan yksilölliset perusteet vainon pelolleen ja tehdä arvionsa tosiasiallisen tilanteen pohjalta maatilannemuutoksiin peilattuna. Lisäksi Asianajajaliitto katsoo, että tämäkään muutosehdotus ei toisi ajallista eikä taloudellista säästöä, vaan pidentäisi ja

hankaloittaisi käsittely- ja päätöksentekomenettelyjä sekä aiheuttaisi ehdottoman palautuskiellon rikkomisen riskin.

Matkustaminen alkuperämaahan

Tälläkin hetkellä matkustaminen alkuperämaahan on vakiintuneen hallinto- ja oikeuskäytännön mukaan huomioon otettava seikka. Toisaalta esityksessä tulisi edelleen todeta selkeämmin, että kyseessä on joka tapauksessa tapauskohtainen harkinta. Maiden alueelliset ja turvallisuustilanteet vaihtelevat. On syytä todeta, että vaikka ukrainalaisten pakolaisten oleskeluluvat perustuvatkin tilapäisen suojelun sääntelyyn, ei heidän, todellisuudessa erittäin yleisiä, vierailuja Ukrainaan ole lainkaan kyseenalaistettu.

Matkustusasiakirjojen kelpoisuusalueen rajoittamisen ja karkottamispäätösten täytäntöönpantavuuden osalta

Asianajajaliitto katsoo, että myöskään matkustusrajoituksia taikka karkottamisen täytäntöönpantavuutta koskevat muutosehdotukset eivät tuo säästöjä tai sujuvoita menettelyjä; päinvastoin ne tuovat mukanaan oikeusapukuluja ja kuormittavat tuomioistuimia, joiden harkintaan päätyisi yhä useammin kiireellisinä käsiteltävät täytäntöönpanokieltihakemukset myös karkottamispäätöksistä.

Asianajajaliitto katsoo, että valitusasioiden määrän lisääntyminen ei ole tavoiteltava tila eikä myöskään oikeusapukulujen lisääntyminen.

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto